

qaralishi kerak. Bu funksiyalardan birortasining qoniqarsiz ishlashi muqarrar ravishda butun boshqaruv tizimining noto‘g‘ri ishlashiga olib keladi.

4. Oliy ta‘lim tizimi strukturasi ta‘lim tashkilotining o‘ziga xos xususiyatlari, ko‘rsatiladigan ta‘lim xizmatlari, talabalar soni, oliy ta‘lim muassasasining xalqaro ta‘lim loyihalarida qatnashish darajasi va o‘zining ilmiy-tadqiqot faoliyati hajmi hamda boshqalar asosida shakllanadi.

5. Oliy ta‘lim tizimi boshqaruv strukturasi tahlil qilish orqali oliy ta‘lim muassasasida har bir bo‘lim va xodimning boshqaruv funksiyalari aniqlab olinadi. Boshqaruv funksiyalari xodimning egallab turgan lavozimi vakolatlari doirasida belgilab beriladi va amalga oshiriladi. Oliy ta‘lim muassasasining davlat ta‘lim standartini mutaxassislik yo‘nalishlari bo‘yicha bajarilishini, kadrlar tayyorlash sifati davlat tomonidan tayinlangan organ oliy ta‘lim boshqarmasi tomonidan nazorat qilinadi.

Yangi bilimga asoslangan iqtisodiyot sharoitida oliy ta‘lim tizimini innovatsion boshqarish konsepsiyasi orqali ta‘lim tizimi sifatini oshirish imkoniyati yanada kengayadi. Bu esa, bugungi shiddatli o‘zgarishlar davrida eng dolzarb muammolardan biridir. O‘zbekiston Respublikasida ta‘lim tizimi sifatini oshirishda innovatsion faoliyat rivojlanishi va innovatsiyalarni boshqarish muammolarining metodologik asoslarini zamonaviy talablarga asoslangan holda ishlab chiqish zarurdir.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2017 yil 7 fevraldagi «O‘zbekiston Respublikasini yanada rivojlantirish bo‘yicha Harakatlar strategiyasi to‘g‘risida»gi PF-4947-son Farmoni // O‘zbekiston Respublikasi Qonun hujjatlar to‘plami. – T., 2017. – 37 b.

2. Aziza HAMIDOVA, Oliy ta‘lim tizimida ta‘lim jarayoni sifatini boshqarish samaradorligini oshirish// “Biznes daily media” jurnali, - T.: 2015, 7-son

3. Ahlidinov R.Sh. Ta‘limni boshqarish. – Toshkent: Sharq, 2003.

4. <http://www.pedagog.uz>

OZIQ-OVQAT MAHSULOTLARINI QAYTA ISHLASH KORXONALARI IQTISODIY SAMARADORLIGINI OSHIRISH

*Ortiqov Ulug‘bek Akrombek o‘g‘li
O‘qituvchi, Toshkent moliya instituti*

Annotatsiya

Ushbu maqolada mamlakatimizdagi oziq-ovqat mahsulotlarini qayta ishlash korxonalarini klaster tizimi asosida iqtisodiy samaradorligini oshirish hamda takomillashtirish masalalari muhokama qilingan. Shuningdek, qishloq xo‘jaligini rivojlantirish bo‘yicha iqtisodiy ko‘rsatkichlar tahlil qilingan.

Kalit so‘zlar: klaster, oziq-ovqat mahsulotlari, iqtisodiy samardorlik, qayta ishlash, innovatsiya, texnologiya, takomillashtirish.

Mamlakatimizda pandemiya oqibatlaridan so‘ng, aholi tomonidan kundan-kunga oziq-ovqat mahsulotlarini iste‘mol qilishga bo‘lgan talab keskin darajada ortib

bormoqda. Bugungi kunda dunyo miqyosida aholining kundalik xaridlarini eng asosiy qismini iste'mol uchun mo'ljallangan birlamchi mahsulot sifatida oziq-ovqat mahsulotlari egallaydi. Shuning, uchun ham mamlakatimizda oziq-ovqat mahsulotlarini qayta ishlashga mo'ljallangan korxonalarini qayta ishlash

imkoniyatlarini yanada takomillashtirish hamda ularni iqtisodiy samaradorligini oshirish zamon talabi hisoblanadi.

Oziq-ovqat mahsulotlarini qayta ishlash korxonalarini iqtisodiy samaradorligini oshirish bevosita zamonaviy klaster tizimini rivojlantirishga bog'liqdir. Oziq-ovqat mahsulotlarini qayta ishlash korxonalarini yanada takomillashtirish borasida mamlakatimizda Muhtaram, Prezidentimiz tomonidan yangi islohotlar amalga oshirib kelinmoqda.

Jumladan, O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2019 yil 23 oktyabrdagi "O'zbekiston Respublikasi qishloq xo'jaligini rivojlantirishning 2020-2030 yillarga mo'ljallangan strategiyasini tasdiqlash to'g'risida"gi PF-5853-son Farmoni qabul qilindi.

Farmonga ko'ra, oziq-ovqat mahsulotlarini ko'paytirish va qayta ishlashga qaratilgan bir qator ustuvor vazifalar belgilab berilgan:

oziq-ovqat mahsulotlari xavfsizligini ta'minlash va iste'mol ratsionini yaxshilash, talab etiladigan miqdordagi oziq-ovqat mahsulotlari yetishtirishni nazarda tutuvchi oziq-ovqat xavfsizligi davlat siyosatini ishlab chiqish va joriy etish;

qishloq xo'jaligi va oziq-ovqat tarmog'ini modernizatsiyalash, diversifikatsiya qilish va barqaror o'sishini qo'llab-quvvatlash uchun xususiy investitsiya kapitali oqimini ko'paytirishni nazarda tutuvchi sohada davlat ishtirokini kamaytirish va investitsiyaviy jozibadorlikni oshirish mexanizmlarini joriy qilish [1] kabi muhim bo'lgan vazifalar keltirib o'tilgan.

Qolaversa, bugungi kunda mamlakatimiz iqtisodiyotining jadal taraqqiyotini ta'minlash uchun tarkibiy islohotlarni amalga oshirish, yetakchi tarmoqlarni modernizatsiya va diversifikatsiya qilish muhim ahamiyat kasb etmoqda. Aks holda nafaqat iqtisodiyotimiz rivojini, balki milliy taraqqiyotning yuksak sur'atlarini ham ta'minlab bo'lmaydi.[2]

Yuqoridagi fikrlardan kelib chiqib aytish mumkinki, klaster tizimi asosida oziq-ovqat mahsulotlarini qayta ishlash korxonalarini iqtisodiy samaradorligini oshirish masalasi bugungi kunda mamlakatimiz iqtisodiyotini barqaror darajada rivojlantirishdagi ustuvor vazifalaridan biri hisoblanadi.

Mamlakatimizda oziq-ovqat mahsulotlarini qayta ishlash korxonalarining hozirgi holati, zamonaviy klaster tizimi asosida yangi innovatsion o'zgarishlarni amalga oshirish sur'atlarini yanada jadalashtirishni talab etmoqda. Iqtisodiy jihatdan rivojlangan mamlakatlar tajribasi shuni ko'rsatmoqdaki, samarali klaster tizimi asosida innovatsion yondoshuvlarni amalga oshirish mamlakatimizdagi oziq-ovqat mahsulotlarini qayta ishlash korxonalarini iqtisodiy samaradorligini yuqori darajada oshirishni ta'minlaydi.

Iqtisodiyotning innovatsion shakllanishi korxonalarini iqtisodiy samaradorligini oshirishga qaratilgan zamonaviy yondoshuvlar hisobiga yuz beradi, bu yesa o'z navbatida mamlakat iqtisodiyotini o'sishiga, oziq-ovqat mahsulotlarini qayta ishlashni rivojlantirishga, xarajatlarni tejalishiga hamda aholini oziq-ovqat mahsulotlari bilan

to'liq ta'minlashga sabab bo'ladi.

Bundan ko'rinadiki, mamlakatimizda oziq-ovqat mahsulotlarini qayta ishlash korxonalarini iqtisodiy samaradorligini oshirish hamda klaster tizimidan samarali foydalanish korxonalariga yangi imkoniyatlarni yaratib beradi. Shuni alohida ta'kidlash lozimki, bugungi kunda mamlakatimizdagi oziq-ovqat mahsulotlarini qayta ishlash korxonalarida ham bir qator kamchiliklar mavjud, jumladan:

oziq-ovqat mahsulotlarini qayta ishlash korxonalarida klaster tizimidan samarali foydalanish bo'yicha aniq tizim shakllanmagan. Masalan, Germaniya davlatida oziq-ovqat sanoatining zamonaviy innovatsion klaster tizimi mavjud bo'lib, yuqori darajadagi ko'rsatkichlarga ega, bizda esa oziq-ovqat mahsulotlarini qayta ishlash sanoatida klaster tizimi innovatsion jihatdan yuqori darajada rivojlanish ko'rsatkichiga ega emas;

mahsulotni saralash, qadoqlash, qayta ishlash va eksport qilish bo'yicha agrologistika markazlari tashkil etilishiga qaramasdan, oziq-ovqat mahsulotlarini qayta ishlash korxonalarida klaster tizimini rivijlanmayotganligi, faqatgina bir

tomonlama qayta ishlash ikmoniyati bilan cheklanib qolinayotganligi iqtisodiy samaradorlik ko'rsatkichlarini yuqori darajada emasligini ko'rsatadi;

oziq-ovqat mahsulotlarini qayta ishlash va klaster tizimida rivojlantirish bo'yicha kichik korxonalarni tashkil etilmayotganligi, faqatgina yirik korxonalar faoliyati bilan cheklanib qolinganligi natijasida tizimli hamkorlik yo'lga qo'yilmaganligi hamda tarmog'ni monopollashuviga olib kelmoqda;

oziq-ovqat mahsulotlari bo'yicha klaster tizimida mahsulot yetishtiruvchilar, qayta ishlovchilar va boshqa yirik korxonalar o'rtasidagi o'zaro tashkiliy-iqtisodiy va huquqiy munosabatlarning yetarli darajada mukammal emasligi va uni takomillashtirish zarurligi hal qilinishi lozim bo'lgan eng muhim masalalardan biri hisoblanadi.

Xususan, oziq-ovqat mahsulotlarini qayta ishlash korxonalarini 2020-2030 yillarga mo'ljallangan strategiya orqali rivojlantirish quyidagi jadvalda ko'rsatib o'tilgan iqtisodiy ko'rsatkichlarga erishishini ta'minlaydi.

Jadvaldan ko'rinib turibdiki, Qishloq xo'jaligida 117,3 trln so'mlik (14 mlrd AQSh doll.) qo'shilgan qiymat yaratilgan bo'lsa, uni yillik o'sishi 2021 yilda 3 foizga, 2025, 2030 yillarda esa 5 foizdan kam bo'lmagan holatda o'stirish ko'zda tutilgan.

2018 yilda qishloq xo'jaligi va oziq-ovqat mahsulotlarining eksporti hajmi 2,3 mlrd. AQSh dollarini tashkil etgan bo'lsa, 2021 yilda uni 3,5 mlrd. AQSh dollari, 2025 yilda 10 mlrd. AQSh dollari, 2030 yilda esa 20 mlrd. AQSh dollariga yetkazish rejalashtirilgan.

O‘zbekiston Respublikasi qishloq xo‘jaligini rivojlantirishning 2020-2030 yillarga mo‘ljallangan strategiyasini amalga oshirish natijasida erishiladigan asosiy ko‘rsatkichlar va indikatorlar

T/r	Ko‘rsatkichlar nomi	Asos (2018 y.)	2021 yilga maqsad	2025 yilga maqsad	2030 yilga maqsad
1.	Qishloq xo‘jaligida qo‘shilgan qiymatning yillik o‘sishi	117,3 trln so‘m (14 mlrd AQSh doll.)	3 foiz	5 foiz	5 foiz
2.	Qishloq xo‘jaligi va oziq-ovqat tarmog‘ida ish o‘rinlari sonining o‘sishi: Qishloq xo‘jaligi, Oziq-ovqat sanoati, To‘qimachilik sanoati	3 671 300 91 420 140 200	2 foiz 3 foiz 3 foiz	1 foiz 4 foiz 4 foiz	1 foiz 5 foiz 5 foiz
3.	Qishloq xo‘jaligi va oziq-ovqat mahsulotlarining eksporti hajmining oshishi	2,3 mlrd AQSh doll.	3,5 mlrd AQSh doll.	10 mlrd AQSh doll.	20 mlrd AQSh doll.
4.	Aholi o‘rtasida to‘yib ovqatlanmaydiganlar ulushi	6,3 foiz	5 foiz	3 foiz	0
5.	Qishloq xo‘jaligida mehnat unumdorligini oshirish (bir nafar ishchiga bir yilda dollarda)	3 960 AQSh doll.	4 300 AQSh doll.	5 200 AQSh doll.	6 500 AQSh doll.
6.	Qishloq xo‘jaligidagi issiqhona gaz chiqindilarini kamaytirish	15 740 gigagramm (2016 yil)	10 foiz	30 foiz	50 foiz

Bundan tashqari, 2030 yilgacha bo‘lgan oraliqda aholi o‘rtasida to‘yib ovqatlanmaydiganlar ulushi 2018 yilgi 6,3 foizdan, 2030 yilda 0 foizga pasaytirish, qishloq xo‘jaligida mehnat unumdorligini oshirish natijasida 2018 yilgi bir nafar ishchiga bir yilda to‘g‘ri keladigan 3 960 AQSh dollarni, 2030 yilda 6 500 AQSh dollariga yetkazish belgilab qo‘yilgan.

Yuqorida keltirib o‘tilgan jadvalda, qishloq xo‘jaligi strategiyasini 2020- 2030 yillarda rivojlantirish orqali ko‘plab iqtisodiy tarmoqlarni rivojlantirish nazarda tutilgan. Jumladan, strategiyani rivojlanishi qishloq xo‘jaligi va qayta ishlash

⁷³ O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining “O‘zbekiston Respublikasi qishloq xo‘jaligini rivojlantirishning 2020-2030 yillarga mo‘ljallangan strategiyasini tasdiqlash to‘g‘risida”gi PF-5853-sonli [Farmoni](#). 2019 yil 23 oktyabr.

sohalarida klaster tizimini rivojlanishiga, oziq-ovqat mahsulotlarini qayta ishlash korxonalarini esa yuqori darajada iqtisodiy samaradorligini oshishiga xizmat qiladi.

Oziq-ovqat mahsulotlarini qayta ishlash korxonalarini iqtisodiy samaradorligini oshirish yo'llari quyidagi bir qator omillarga bog'liqdir.

Birinchiidan, oziq-ovqat mahsulotlarini qayta ishlash korxonalarida zamonaviy klaster tizimini joriy etish;

Ikkinchiidan, iqtisodiy samaradorlikni oshirishda innovatsion yondoshuvlar va rivojlangan davlatlarning zamonaviy tajribalardan samarali foydalanish;

Uchinchiidan, xarajatlarni minimallashtirish hamda resurs-tejamkor texnologiyalarni tatbiq etish;

To'rtinchiidan, iqtisodiy ko'rsatkichlarni tahlil qilishda zamonaviy KPI baholash dasturlaridan oqilona foydalanish;

Beshinchiidan, qayta ishlash imkoniyatlarini oshirish hamda korxonalar o'rtasida o'zaro hamkorlikni ta'minlash;

Oltinchiidan, zamonaviy kadrlar siyosatini yuritish va mahsulot sifatini oshirishga qaratilgan chora-tadbirlarni tatbiq etish muhim omillar sanaladi.

Qolaversa, 2020-2030 yillarga mo'ljallangan qishloq xo'jaligini rivojlantirish strategiyada ham oziq-ovqat mahsulotlarini qayta ishlash korxonalarini iqtisodiy samaradorligini oshirishga qaratilgan ko'plab aniq vazifalar ko'rsatib o'tilgan bo'lib, ulardan samarali foydalanish va amaliyotga tatbiq etish maqsadga muvofiqdir.

Oziq-ovqat mahsulotlarini qayta ishlash korxonalarini iqtisodiy samaradorligini oshirishda quyidagi tamoyillar muhim hisoblanadi. Jumladan:

oziq-ovqat mahsulotlarini qayta ishlash korxonalarini iqtisodiy samaradorligini oshirishda zamonaviy klaster tizimini amaliyotga tatbiq etish orqali xarajatlarni minimallashtirish;

xorijiy davlatlar tajribasidagi innovatsion yangiliklarni keng joriy qilish orqali oziq-ovqat mahsulotlarini qayta ishlash korxonalarini iqtisodiy barqarorligini ta'minlash;

oziq-ovqat mahsulotlarini qayta ishlash korxonalarini o'rtasida tashkiliy- iqtisodiy munosabatlarni muvofiqlashtirishda barcha ishlab chiqarish, qayta ishlash

va sotish bosqichlarda teng adolatli o'zaro foydalilik tamoyillariga asoslangan yaxlit hamkorlik tizimini joriy etish;

oziq-ovqat mahsulotlarini qayta ishlash korxonalariga imtiyozli dasturlarni keng joriy etish bo'yicha asoslangan takliflarni qonun hujjatlariga kiritishdan iboratdir.

Yuqorida keltirilgan tavsiyalarni amaliyotga joriy etilishi natijasida, oziq-ovqat mahsulotlarini qayta ishlash korxonalarida iqtisodiy samaradorlikni oshirishga qaratilgan yangi imkoniyatlarni joriy etilishi va yuqori darajada iqtisodiy o'sishiga erishiladi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining "O'zbekiston Respublikasi qishloq xo'jaligini rivojlantirishning 2020-2030 yillarga mo'ljallangan strategiyasini tasdiqlash to'g'risida"gi PF-5853-sonli [Farmoni](#). 2019 yil 23 oktyab.

2. Mirziyoev Sh.M. "Yangi O'zbekiston strategiyasi". – T.: "O'zbekiston" nashriyoti, 2021. - 464 b.

3. Иванова Екатерина Викторовна “Формирование и развитие агропродовольственных кластеров в условиях политики импортозамещения” Диссертация, Мичуринск-2018.

4. Карпичев Евгений Владимирович “Механизмы управления инновационной кооперацией субъектов промышленных кластеров” Диссертация, Санкт-Петербург-2019.

5. И.С. Очилов, Б.К.Абдумунинов. Кластер тизимида инновацион самарадорлик масалалари. “Иқтисодиёт ва инновацион технологиялар” илмий электрон журнали. №2, март-апрель, 2019.

PARRANDACHILIK TARMOG'INI MOLIYAVIY QO'LLAB- QUVVATLASHNI TAKOMILLASHTIRISH

Erkinxojiyev.I.I

Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti

“Iqtisodiyot” kafedراسи assistenti

Annotatsiya

Agrar sohada muhim tarmog'laridan biri bu parrandachilikdir. Ushbu yo'nalishdan ham jadal ishlar amalga oshirilmoqda. Oziq-ovqat xavfsizligini barqaror ta'minlashda parrandachilikni rivojlantirish alohida ahamiyatga egadir.

Mamlakatimizda parrandachilik sohasini rivojlantirish va eksportga mo'ljallangan tayyor mahsulotlar ishlab chiqarish hajmini oshirish va turlarini kengaytirish, shuningdek aholini mahalliy ishlab chiqarilgan sifatli va arzon parrandachilik mahsulotlari bilan ta'minlash bo'yicha izchil chora-tadbirlar amalga oshirilmoqda. Parrandachilik chorvachilikning tez daromad beradigan sohalaridan biri bo'lib, aholini parhez go'sht va tuxum mahsulotlari bilan ta'minlash imkonini beradi. Mamlakatimizning barcha tuman va viloyatlarida parrandachilik xo'jaliklari harakati rivojlanmoqda. Shu sababli, yetishtirilayotgan yalpi parranda mahsulotlarining 75-80 foizi shu xo'jaliklar hissasiga to'g'ri kelmoqda.

Respublikada jami yetishtirilgan chorvachilik va parrandachilik mahsulotlari tarkibida eng katta ulush Samarqand (11,7 %), Toshkent (11,4 %), Qashqadaryo (11,3 %) va Buxoro (9,4 %) viloyatlariga to'g'ri kelmoqda. Yetishtirilgan chorvachilik va parrandachilik mahsulotlari o'sish sur'atini hududlar kesimida tahlil qilganimizda yuqori o'sish sur'atlari Andijon viloyatida (103,6 %), Qoraqalpog'iston Respublikasida (103,3 %) va Jizzax viloyatida (103,1 %) qayd etildi. Parrandalar bosh sonini xo'jalik toifalari bo'yicha tahlil qilar ekanmiz, eng katta hajmi 50 935,0 ming bosh dehqon (shaxsiy yordamchi) xo'jaliklarida qayd etilganligini ta'kidlash lozim. 2022-yilning 1-iyul holatiga parrandalar bosh soni 2021-yilning mos davri bilan solishtirganda 104,4 % ni tashkil etdi. 2021-yilning mos davri bilan solishtirganda fermer xo'jaliklarida 29,5 %, dehqon (shaxsiy yordamchi) xo'jaliklarida 0,6 % va qishloq xo'jaligi faoliyatini amalga oshiruvchi tashkilotlarda 2,3 % o'sish qayd etildi. 2022-yil 1-iyul holatiga parrandalar bosh soni to'g'risidagi ma'lumotlarni xo'jalik toifalari bo'yicha tahlil qilar ekanmiz, parrandalar bosh sonining 14,1 % i fermer xo'jaliklari hissasiga, 58,4 % dehqon (shaxsiy yordamchi) xo'jaliklariga, 27,5 %